

فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها در آینه بایدها و نبایدها

افسانه شفيعی، کارشناس اقتصادی

اجرای شدن طرح هدفمندی یارانه‌ها به‌عنوان یکی از طرح‌های هفت‌گانه تحول اقتصادی با هدف کمک به رفع مشکلات ساختاری حاکم بر اقتصاد ایران، بهبود بهره‌وری و به‌عبارتی انعطاف‌پذیرتر شدن بخش عرضه اقتصاد صورت گرفته است. در واقع، اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها در سه فاز پیش‌بینی شده است که فاز نخست آن با افزایش قیمت حامل‌های انرژی، آب و نان و واریز یارانه‌های نقدی در آذر ۸۹ به اجرا درآمد و در فاز دوم دولت مترصد تداوم اصلاح قیمت حامل‌های انرژی از جمله برق، بنزین، گازوئیل و ... است. در تحلیل عملکرد فاز اول هدفمندی، برخلاف انتظار عمومی شاخص قیمت کالاها و خدمات به ویژه کالاهای اساسی در ماه‌های آغازین اجرای طرح افزایش قابل توجهی نشان نداد. دلیل موضوع نیز کاملاً واضح بود. مجموعه اقدامات تنظیم بازاری وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت در هر دو بخش تامین و تدارک کالاها (به‌ویژه ۱۳ قلم کالای اساسی تشکیل‌دهنده حدود ۳۵ درصد کل هزینه خوراکی خانوار و ۱۲.۹۶ درصد سبد هزینه‌های خانوار) و تشدید نظارت‌ها بر بازار و ممانعت از افزایش قیمت در واحدهای صنفی زمینه‌ای را ایجاد کرد تا شوک هدفمندی بر قیمت‌ها بی‌تاثیر باشد. در حال حاضر، دولت در حالی مترصد اجرای فاز دوم این طرح است، که باید به نسبت فاز اول بسیار محتاط‌تر عمل نماید، چراکه به‌واسطه شدت یافتن تحریم‌ها نسبت به زمان اجرای فاز اول و همچنین آثار تورم هزینه‌های ناشی از اجرای فاز اول، درصد آسیب‌پذیری واحدهای تولیدی بسیار بیشتر از قبل شده است. این مساله را می‌توان از طریق بررسی تورم زیرگروه‌های شاخص قیمت مصرف‌کننده و مقایسه تورم مصرف‌کننده با تولیدکننده دریافت. طبق آخرین آمارهای ارائه شده از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، رشد ۱۲ ماهه شاخص قیمت مصرف‌کننده در شهریورماه سال جاری برابر با ۲۸ درصد بوده است که به نسبت متوسط رشد این شاخص در ۱۲ ماه منتهی به شهریور ماه (۲۶.۱ درصد) بالاتر می‌باشد. به‌عبارتی، تورم نقطه به نقطه (۱۲ ماهه) روند شتابنده‌ای به نسبت روند بلندمدت تورم (۲۴ ماهه) به‌خود گرفته است و در دوره‌های بعدی، تاثیر آن در تورم بلندمدت نیز ظاهر خواهد شد. به‌لحاظ سهم گروه‌های اختصاصی از تورم کل نیز، بررسی آمارها مبین سهم ۶۸ درصدی گروه کالاها و به تبع آن سهم ۳۲ درصدی گروه خدمات از کل تورم است که خود می‌تواند مبین افزایش هزینه‌ها در بخش تولید باشد. انجام تحلیل‌های مشابه

در بخش شاخص قیمت تولیدکننده نیز مبین تورم نقطه‌به‌نقطه ۲۸ درصدی این شاخص در شهریورماه است؛ که آثار تورمی آن بر شاخص قیمت مصرف‌کننده با وقفه و طی دوره‌های بعد وارد می‌شود که این نیز باید در ملاحظات اجرای فاز دوم هدفمندی مطمع نظر قرار داده شود.

واقعیت مهم دیگری که در اجرای فاز دوم باید مورد نظر قرار گیرد آن است که افزایش هزینه‌های برشمرده منجر به کاهش حاشیه سود در بخش‌های تولیدی به‌نسبت خدمات و واسطه‌گری شده است و با اجرای فاز دوم، امکان آن وجود دارد که بسیاری از واحدهای تولیدی سیاستهای تولیدی خود را تغییر دهند. در چنین شرایطی امکان بروز کمبود در داخل و افزایش ضریب وابستگی (و به تبع آن تشدید تورم وارداتی از کانال افزایش نرخ ارز) بسیار بالا خواهد بود. شرایط برشمرده در حالی مطمع نظر قرار می‌گیرد که به‌منظور قطع وابستگی این اقتصاد به صادرات نفت، ضروری است صادرات غیرنفتی تقویت شود. اما صادرات غیرنفتی را چگونه می‌توان با وجود افزایش هزینه تمام‌شده کالاها؛ دسترسی محدودشده تولیدکنندگان به تسهیلات مالی، غیرمالی و فنی ارتقا داد؟ آیا تاثیر کاهش ارزش ریال در برابر ارزهای عمده به‌قدری است که بتواند اثر تمام محدودیت‌های برشمرده را خنثی سازد؟

موارد برشمرده به‌معنای نفی ضرورت‌های اجرای هدفمندی در اقتصاد نیست. چرا که، در شرایط توقف دائمی طرح هدفمندی، هزینه‌های تحمیل‌شده به اقتصاد حتی بیشتر از هزینه‌ای خواهد بود که در بدو امر بابت پرداخت یارانه‌های غیرهدفمند پرداخت می‌شد. در واقع، باید ابتدا تسهیلات و امکانات لازم برای تولیدکننده فراهم شود تا توان ادامه اجرای گام دوم هدفمندی یارانه‌ها ایجاد شود. ورای این سیاست نیز لازم است که مجموعه سیاست‌هایی در جهت بهبود ساختار بازارها (تسهیل شرایط برخورداری از صرفه‌های مقیاس در واحدهای تولیدی در قالب بهبود تکنولوژی ادغام) و بهبود فضای کسب‌وکار (ثبات بخشی به قواعد و ضوابط ناظر بر عملکرد کارگزاران اقتصادی، ...) اتخاذ شود و به‌تدریج ترتیبی اتخاذ شود تا به‌عوض اجرای سیاست‌های مداخله‌ای در رابطه با تعیین قیمت، نسبت به *قاعده‌گذاری* در بازارها اقدام شود. نکته پایانی آنکه اصلاح قیمت‌ها (یا به‌عبارتی) حذف کامل یارانه‌ها تنها در شرایطی می‌تواند اثربخش باشد که به‌صورت کارشناسی شده و با مدیریت صحیح و در یک زمانبندی مناسب اجرا شود.